

בשביל די דברים נגאלו ישראל ממצרים

שמות רבה פרשה א

אמר רב הונא בשם בר קפרא: בשביל די דברים נגאלו ישראל ממצרים, שלא שינו את שמם ושלא שינו את לשונם ושלא גלו סודם ושלא הפקירו נשותיהן.

פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) שמות פרק ו

וזווצאתי אתכם, וזהצאתי אתכם, וזגאלתי אתכם, ולקחתי אתכם, כנגד די זכות שבידם, שלא שינו את לשונם, ולא חילפו את שמלותם, ולא גילו את סודם, ודתי ושאלה אשה משכנתה (שמות ג כב), ולא בטלו ברית מילה.

פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) דברים פרשת תבא

דבר אחר ויהי שם לגוי. מלמד שהיו ישראל מצויינים שם. שהיה מלבושם ומאכלם ולשונם משונים מן המצריים. מסומנין היו וידועין שהם גוי לבדם חלוק מן המצריים:

• עיין תורה שלמה פרשת שמות מילואים אות ג.

ויקרא רבה פרשה לב

ר' הונא בש"י בר קפרא בשביל ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים, על די שלא שינו את שמן ולא שינו את לשונם ועל די שלא אמרו לשון הרע ועל די שלא היה בהן פרוץ ערוה. על די שלא שינו את שמן, ראובן ושמעון מי נחתין ראובן ושמעון מי סלקין. לא היו קורין לראובן רופס, ליהודה לזליאנא, ליסוף ליסוס, לבנימין אלכסנודא. על די שלא שינו את לשונם, להלן כתי' ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי (בראשית יד, יג) וכאן כתיב ויאמרו אלחי העברים נקרא עלינו (שמות ה, ג). וכת' כי פי המדבר אליכם (בראשית מה, יב), בלשון הקודש. ועל די שלא אמרו לשון הרע, דכי דבר נא באזני העם (שמות יא, ב). את מוציא שיהיה הדבר מופקד אצלן כל שנים עשר חדש ולא נמצא אחד מהן שגילה את הסוד ולא נמצא אחד מהן שהלשין על חברו. ועל די שלא היה בהן פרוץ ערוה, תדע לך שהוא כן, אחת היתה ופירסמה הכתוב, ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן (ויקרא כד, יא).

בני יששכר - מאמרי חושי ניסן - מאמר ד

והנה אבאר לך מהו המדה הגדולה שלא שינו שמותם, והנה ע"פ פשוטו מובן פירוש שלא שינו את שמותם שלא קראו לבניהם שמות כשמות הגוים, אבל א"א לפרש כן, דהרי זה לשון רז"ל במדרש רבה (אמר פרשה ל"ב) שלא שינו את שמותם ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין, לא היו קוראין ליהודא רפא ולא לראובן לזלייאני ולא ליסוף ליסוס ולא לבנימין אלכסנודי, עכ"ל...

והנה הדברים לכאורה אינם מובנים, ולמה להם לשנות את שמם, מי ששמו ראובן למה היה להם לקרותו לזלייאני, אבל תדע שזוהו הענין בכל מלכויות ממלכי החטאים, זה ענינם בריצותם שיהיו ישראל סרים למשמעתם ולפרוק עול התורה ומצות, הנה לבד השם שיש לכל אחד מישראל בקדושה הנה הם משימים לו שם אחר מסטרא דלהון והוא ענת הסטי"א, והנה האדם מתנוגע ונמשך אחר השם, והשם הוא כבית אחיזה של הכלי שנתקח כל הכלי על ידו, והנה הוא ענת הסטי"א ליתן שם לישראל מסטרא דלהון, ועל די קריאת השם הזה זימשכו על ידו תנועת כל הגוף וכל האיברים וכוחותיו, ממלא יתמשך ח"ו הישראלי אחר ענינו לבטלחו מן התורה ומצות ולחך אחר הסטרא דלהון ח"ו בכפירות ומדות רעות לאין משער, המשכיל יבין הדבר אשר זה ענת הקליפה בודותינו אלה, ותמצא כן גם בנבוכדנצר נתן שמות לחניניה מישראל ועזריה ודניאל [וינאל א' ז], כי היה רוצה שיתמשכו ח"ו אחר עבודה זרה שלו, והם לא רצו להקרא רק בשמותיהם העבריים, והנה תראה גם בפרעה שהיה חכם גדול באינטליגנציות וידע שורש הענין, הנה תראה תיכף ישראלית הראשון שנכנס תחת ידו הוא יוסף תיכף שם לו שם כמשי"ש ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח וכו' ויצא יוסף על ארץ מצרים [בראשית מא מה], הנה לא ספיקה רישית, ונראה לי הכולונה, ויוסף לא רצה להתחייב בזה השם אשר קראוהו פרעה (הגם שבדואי בלשון מצרים היה השם הזה מורה לחשיבות שררה וממשלה וכיוצא) רק ויצא יוסף על ארץ מצרים היינו בכל המכתבים והפקודות ששלח במכתב בכל ארץ מצרים כדרך המושל, לא חתם את עצמו רק יוסף ולא צפנת פענח, ולא נשתקע ממנו שם העברי ...

וזהו אשר פירשנו ג"כ בפסוקים ויהי יוסף וכו' מאה ועשר שנים וימת יוסף בן מאה ועשר שנים וכו' [בראשית נ כב], הא תו למה לי, לא הוה ליה למיטר רק וימת ויאסף וכו', אבל משמיענו שנפטר בשם טוב היינו בשם יוסף, הגם שמדף זה שמוננים שנה, שהרי נפטר בן מאה ועשר, ושלישים היה כשמדף, עכ"ז לא נשתקע ממנו שמו העברי יוסף זה שמו לעולם, זו"ש אחר כך ויישם בארון במצרים, והנה על הארונות של מלכים מצויינים שמותיהם הנה לא הושם על ארונם של יוסף צפנת פענח רק שם יוסף, והוה שנאמר אח"כ ואלה שמות בני ישראל [שמות א א] ו' מוסף על ענין ראשון, שיוסף לא שינה את שמו, כן בני ישראל עאלו ובני ישראל נפקו [זוה"ק ח"ב ד ע"א], הגם שפרעה שם לכל אחד שם מיוחד בעצת הסטי"א שלו כמשי"ל הנה הם לא רצו בזה:

ובזה פירשנו בטוב טעם מקראי קודש ויאמר מלך מצרים למלכות העבריות אשר שם האחת שפרה וכו' ויאמר בלדכן את העבריות וכו' ותיראן המלכות וכו' ולא עשו וכו' ותחיון וכו' כי יראו וכו' ויעש להם בתים [שמות א טו], ומה שיש לדקדק במקראי קודש הללו הם, א' קושיית כל המפרשים ויאמר מלך מצרים וכו' אשר וכו' ואח"כ ויאמר בלדכן וכו', ויאמר ויאמר למה לי, ב' אשר שם האחת שפרה וכו' הוא ייתור לשון ואריכות ולא הו"ל למיטר רק ויאמר וכו' למלכות העבריות שפרה ופועה, ג' ויאמר מלך מצרים שינה מפרעה למלך מצרים, ד' ותיראן וכו' ולא עשו וכו' ותחיון וכו' מאי ולא עשו ומאי ותחיון, ה' ויהי כי יראו וכו' ויעש להם בתים, מהו המדה כנגד מדה:

ועפ"י דרכינו הנ"ל יתפרשו הדברים כמין חומר, והנה מלך מצרים זה דרכו בריצות שיהיו ישראל סרים למשמעתו, הניח להם שמות כבדי שיהיו נמשכין כל כחות הנפש אחרי שמו שהניח על פי עצת הסטי"א, והוה ויאמר מלך מצרים למלכות העבריות (מה אמר להן) אשר שם האחת (יהיה שמה) שפרה ושם וכו' (ובאמת היה שמותיהן העבריות יכבד זמרים, וכיון שהניח להם שמות אזי היה בטוח שיתמשכו אחר השם וישמעו לעצתו), ויאמר אח"כ בלדכן וכו', ותיראן המלכות וכו' ולא עשו וכו' (רק התייחסו בשמותיהם יכבד זמרים, וזאת שנית) ותחיון וכו', והנה כפי ראות עיני בשר נראה כי דבר אחד טוב נמשך מאלו השמות שמניחין לאדם חוץ שמו העיקרי, שמה נודע יחוס משפחות לדורות עולם כי בני לדורות נקראו על שמו הנוסף של אביהם וכן בני בני לדורותיהם וידועין גם אחר כמה דורות שזוהו מן הבית הזה, כגון משפחות ראפפור"ט והורוויץ ושיפרי"א, והנה אמר הכתוב ויהי כי יראו המלכות וכו' ולא רצו להקרא בשם נוסף שקראן פרעה, הנה ויעש להם (הש"י) בתים, שיהיו להם שרם בבתי כהונה ולויה, הנה ניכרים לעולם במשפחותיהם זה כהן זה לוי, והבן כי נחמד ונעים הוא:

ומעתה תוכל להתבונן הדבר הגדול הזה שלא שינו את שמותם, והמשכיל על דבר גם בגלות החל הזה נקדע סגור לבבו שנתהוזה אצל מרבית ההמוני לכבוד ולחוס להתחייס דוקא בשם הניתן מאת הגוים והם כי לא להזכיר שם העברי, הן המה כחות הערב רב אשר לא מבני ישראל המה ובקרבנו הם יושבים והמה קוץ מואיר לבית יעקב (ואפשר זהו הענין הנרצה לראשונים בקבלה ששואלין את האדם ליום הדין מה שמו והוא שזכר וכו', ואתה תבין), והנה לזה בא רמז הפסח, אשר כל היום היה שמו צאן או טלה (והיה עבודה זרה של מצרים), והן היום ואמרתם זבח פסח הוא ל"י [שמות יב כז] שם הקודש העברי, הבן הדבר: שלא שינו את לשונם, אבאר לך גם הדבר הזה, ...

משך חכמה על שמות פרק יב פסוק כב

זאתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר - הנה המתבונן יראה כי במצרים נשתכח מהם גופי תורה שהיו גוי מקרב גוי הללו עובדי ע"ז כו', וכן הפרו ברית מילה [לקו"ט]. (בשלה ס"ס רד). ואתחנן תתכן אמנם הסייגים והגדרים שמרו ביתרון גדול כמו שאמרנו במכילתא (פ' כה) שלא שנו שמם שלא שנו לשונם שלא גלו מסתורין וע"י, לא כן בגלות בבל היו שומרים גופי תורה אמנם הסייגים והגדרים עברו שבניהם היו מדברים אשורית ושנו שמם והתחנתו עם גויי הארצות כמו שנאמר בעזרא, (סוף תמיה) והנה בימי יהויה ישראל בגולה העיקר הוא הסייגים והגדרים שלא יתערבו בין העמים, ולכן אמרו (ברכות ד סע"א) עד יעבור עמך עד יעבור עם זו קנית כו' ראויים היו ישראל לעשות להם גם בימי עזרא כדרך שהיו כו' אלא שגרה החטא פירוש שעברו הגדרים והסייגים, ולכן אמרו במד"ד הויה סוף פרשה ד' מהיכן היו ישראל מנסכין במדבר ממה שהיו תגרי עו"ג מוכרין ועדיין לא נאסר יין העממי, ולכן אמר יחזקאל (מה, טו) בנסכים ממשקה ישראל שלא יהי כמו שהי במדבר מין העממי ודוק. הלא הנסכים היו במדבר מין עו"ג ואח"כ גזרו על ינן ושמנן ופתן לעשות סייג וגדר בין ישראל לעו"ג שלא יאבדו קיומן וצורתן והאומות, ולכן אמרו (עבודה זרה ה) על י"ח דבר שאף אילוהו אינו יכול לבטלן פירוש שנחייצת הסייגים מוכרחות לאומה עד כי אף אם יבוא המבשר על משיח ג"כ לא יבטלו אם לא כשיבוא משיח ואז כו"ע עבדים לישראל (עירובין מג) ויעשה חשיית מה שיהיה בריצונו. וזגמא ההלכה פסוקה דר"ז שבנות ישראל החמירו על עצמן וכו' (ברכות לא) ובזמן המקדש ע"כ שייבטל דא"ל"ה לא תדע האשה מתי לחביא קרבן זיבה.

והנה אברהם עשה סייג וגדר כמו עירוב תבשילין, (וימא כח) והוא אחריו מפני היחוד (מדרש ב"ר מה-ט) והנה על שניות לעריות אמרו (יבמות כא) ושמתם משמרת עשו משמרת למשמרת, וזה נאמר על אברהם עקב אשר שמר משמרתו (בראשית כו, ה) כי ידעתיו אשר יצוה בניו אחריו ושמרו דרך ד' (בראשית יח, ט) היינו שמירה וסייגים וגדרים, והנה איוב היה שומר מצוה וגופי תורה וסד מרע אבל בלא סייג וגדר ולכן אמרו (בבא בתרא טז) עפרא לפומיה דאיוב דאילו בדידיה איסתכל ואברהם אפילו בדידיה לא הסתכל הרי דאיוב לא עשה סייגים רק היה סד מעעם הרע. ולכן גם בניו לעשות משתות והקריב עולות אולי חטאו בניו אבל לא הוזהר אתם שלא לעשות משתה, ולכן אמרו בשמות רבה פ' כ"א (פינן ז) יציבני למטרה יפרפני שכשעמד סמאל ואמר בניך היו עובדי עו"ג עד עכשיו כו' מה עשה הקב"ה מסר לו איוב כו'. פירוש שאמר לשטן השמת לבך לעבדי איוב כו' ומה טען השטן שלא היה שומר סייגים וגדרים ומה התועלילית משמירתו גופי תורה וההשגחה עשתה גדר לשומרו והלעיליות וזה ואתה שכתה בעדו כו' ... זה ביאור מאמרם (תנחומא תשא לו) מנין היה יודע משה שהוא יום כו' בשעה שהיה לומד תורה שבכתב היה יודע שהוא יום ובשעה שהיה לומד תורה שבע"פ היה יודע שהוא לילה. שבלילה, הוא תוך הגלות, העיקר תורה שבע"פ הסייגים וגדרים המה נחוצים לקיים חזת ודו"ק.

ולכן הרבה התורה בסייגים גבי פסח וחמץ בבל ראה מפני שעל פי הגדרים והסייגים נגאלו והזרות נתן שלא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר שכל אדם יחא גודר ומקושר ללאמתו בסייגים וגדרים, שכל זמן שלא יהיה אור האלקי מופיע עליו גלויה לעיניו כל הסכנה גדולה שלא יתערבו בין האומות ויאבדו קיומם, וזה אני ה' לא שנית (מלאכי ג, ו) שתמיד אני ברחמים והגזירות הוא כדי שאתם ב"י לא כליתם שלא יתערבו בין העו"ג בהתקרבת אליהם, למימי אבותיכם סרתם מחוקי ולא שמרתם שלא עשיתם סייגים וגדרים ודו"ק היטב.